

Politikai
röpiratok

111.

111
809

B.H.

NÉZETEK

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

RENDEZÉSE FELETT

IRTA

MATOLAY VICTOR.

6.

PEST, 1868.

NYOMATOTT LÉGRÁDY TESTVÉREKNÉL

111

NEW YORK

A MEMORIAL TO THE

LEGISLATURE

OF THE STATE OF NEW YORK

1877

ALBANY: J. B. WHITTAKER, PRINTER.

NÉZETEK

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

RENDEZÉSE FELETT

IRTA

MATOLAY VICTOR.

PEST, 1868.

NYOMATOTT LÉGRÁDY TESTVÉREKNÉL.

NÉZETEK

A NEWMARKETI KÉRDÉS

GRANDISSA TRIPPI

DR. BALLAGI GÉZA.

1888

NYOMTOTT PÉTERVÁRI PÉTER

ELŐSZÓ.

A legujabb időkben majdnem teljesen agyonhallgatott ugynevezett nemzetiségi kérdés feletti, alábbi igénytelen nézeteimet, azon az olvasóhoz intézett kéressel bocsátom nyilvánosság elé, hogy azt ne kimerítő és minden oldalról correct értekezésnek, hanem csupán szerény kísérletnek tekinteni sziveskedjék.

Fejtegetéseim által a tárgynak inkább azon oldalát kívántam felmutatni, mely nézetem szerint eddig nem világítottatott meg.

Felfogásom talán nem elég magas, okoskodásom talán nem elég mély, irányom talán kissé pongyola. Igyekeztem azonban őszintén és tartózkodás nélkül mondani el, mi szívemen feküdt, s a mennyire lehetett, tárgyilagosan s hosszabb elméleti fejtegetések nélkül.

Midőn ezt eleve őszintén bevallom, az olvasó szíves elnézését kérem.

Homonnán, 1867. évi decemberben.

a szerző.

Még eddig az ugynevezett *nemzetiségi kérdés* meg nem vitattatott, a mennyiben minden szónoklat, minden hirlapi cikk, minden képviselői program, minden röpirat, mely ez ügyben megiratott vagy elmondott, egymáshoz annyiban hasonlít, miszerint:

először csak arról beszél, hogy a nemzetiségek jogos és méltányos igényeit ki kell elégíteni, vagy engedményeket kell nekik adni;

másodszor arra nézve, mik azon jogos és méltányos igények, mikép kell azokat kielégíteni, mily engedményeket kell nekik adni, általánosságban marad.

Egy szóval kifejezve, minden ez ügyben eddig közzétett vélemény *egyoldalú és általános*.

Pedig, ha valamely gyakorlati ügy és kérdés csak egyoldalulag és általánosan tárgyalatik, épen nem lehet róla mondani, hogy megvitattatott volna.

S miért történt ez eddig így?

Azért, mert ezen nemzetiségi kérdés a bécsi abszolút kormánykörök által, s talán az orosz politika által is, egyrészt 1848 előtt Horvátországban, másrészt 1848 után ott is, az anyaországban is mestersegesen idéztetvén elő, és szítatván tovább, ez ellen sokan, igen sokan czélszerűnek és helyesnek találták *hacitálni*, azaz vagy többet igérni, mint az abszolút kormánytól elérhetőnek látszott, vagy ha kevesebbet is, de minden esetre annyit, hogy alkotmányunk él-

vezetével együtt az többnek látszassék, mint a mennyi alkotmányosság nélkül amattól elérhetőnek véletett.

Ez volt az oka annak, hogy mindenki, ki erről szólt vagy irt, jobbára egyébről nem beszélt mint engedményekről és kielégítésről, nem pedig megnyugtatósról vagy rendezésről.

Voltak, a kik elnyomott nemzetiségekről beszéltek, s azoknak a magyarrali teljes és tökéletes egyenjoguvá tételét követelték. És

voltak mások, kik hosszan szélesen előadták az indokokat, melyeknél fogva nekünk magyaroknak az államélet felőli eddigi nézeteinktől egészen eltérve, azt ezen igényekhez mérve s alkalmazva át kell alakítanunk, hogy ezáltal amaz igényeket kielégítsük.

Amazok többnyire a magok nyelvén írva csak saját vágyaikat fokozták, s nem értek czélt, mert csak önmagoknak, s nem azoknak irtak, kiktől vágyaik s vélt igényeik kielégítését várják s követelik.

Emezek pedig csak arról törekedtek egymást meggyőzni, hogy ily igények léteznek, hogy azok jogosak s méltányosak, hogy azokat ki kell elégítenünk, s ezek céljukat csak annyiban érték el, hogy többeket közülünk többé kevésbé nézeteikre térítették, vagy azokhoz közelebb hozták, de annyiban nem érték el céljukat, a mennyiben soha senkinek meg nem feleltek azok közül, a kik igényeikkel a túlságig mentek, — soha sem tettek különböztetéseket a jogos és nemjogos, a méltányos és nem méltányos, az államélettel és alkotmánynyal összeférők, és az ezeket veszélyeztetők közt és így a tárgyat meg nem vitatták, ki nem merítették.

A legközelebb időkben ez volt a jelszó: *nem kell a kedélyeket izgatni és felingerelni*; s ezért történt az, hogy míg amazok mindig feljebb és feljebb fokozták kívánataikat, igényeiket, addig mi egymást mindig

több és több engedményekre biztattuk. Így volt ez egy ideig, míg azután az egész mozgalom elcsendesült, jelenleg pedig azt lehet mondani, hogy ezen tárgy tulajdonkép agyonhallgattatik.

A félelem politikája ez s nem egyéb.

Pedig a félelem politikája nem illik nemzeti jellemünkhöz, mert nem őszinte és mert nem következetes, a mennyiben elvégrei eredményében meg nem fogna majd felelni mind azon várakozásoknak, melyeket keltett.

Ha tehát sem a licitálás, sem az agyonhallgatás nem vezet célhoz, a kérdés pedig, ugy a mint felállítottatott, előttünk áll, s ma-holnap az országgyűlés által el is fog intéztetni, itt az ideje hitem szerint, hogy vitattassék meg a kérdés; még pedig ugy a mint az őszinte és nyilt magyar jellemünkhöz illik, ugy, hogy ne csak az utolsó perczben a megoldás és rendezés küszöbén mondott törvényhozási szónoklatok világosítsák fel az elfogultakat és a megfélemletteket, hanem, hogy valamivel előbb világíttassék meg ezen kérdés a másik oldalról is; sőt legjobb lenne, ha az mindkét részről s oldalról vitattatnék meg addig, míg a törvényhozás asztalára kerül. Ez az idő már meg lehetőszen közel van, s a végeldöntés küszöbe előtt hitem szerint nem a tartózkodás van helyén, hanem inkább az, hogy nyiltan s bátran mondja el mindenki véleményét s annak indokait is, s hogy tartózkodás és félelem helyett, mint mondani szokták könyökig markoljon bele a tárgyba.

Van még egy tér, pedig ez a leghivatottabb, melyen ezen kérdés tárgyalható, t. i. a megyei zöld asztal, s az annál kifejtett megállapodásnak a többi törvényhatóságokkal és a képviselőkkel való közlése, s a kormányhoz és országgyűléshez petitió vagy felírás alakjábani előterjesztése. Ezen a téren sem tör-

tént még eddig több, mint az, hogy Zemplén megye ebbeli nézeteit a többi testvérhatóságokkal és a megye területén választott képviselőkkel a végett közölte, hogy abból a megyének ebbeli nézetét s közvéleményét megtudhassák. Ezen vélemény azonban az eddigi közhangulatból reá elterjedt ugyanazon hibában szenved, hogy t. i. általánosságban van tartva. Az ily vélemény, mely alig egy kissé van indokolva, igen alkalmas azok irányában, kikkel egy nézetben vagyunk, de azokat kik más nézeten vannak, meg nem győzi. Egészen más alakot, s nagyobb terjedelmet kívántam én ezen véleménynek adni, de azon magokat a divatban mindeddig fenntartott kifejezésekkel, hogy nem kell a tűzbe olajat önteni, sat. le-szavaztattam.

Miért is a fennebbi nézeteken kívül a legutóbb említett körülmény is nem csekély mérvben folyt be azon elhatározásomra, hogy ha és a mennyiben mások, nálam hivatottabbak, e tárgy felett jelenleg hallgatnak is, gyenge erőm és szerény tehetségemhez képest én kísértsem meg azt taglalni s megvitatni.

Mi a nemzetiségi kérdés?

Ezen kérdésre többen különbözőleg feleltek meg.

Én így felelek: a nemzetiségi kérdés, *kérdés a felett, szükséges-e és mennyiben szükséges törvény által intézkedni az iránt, hogy a hazában élő nem magyar ajku nemzetközödékek nyelvi és nemzetiségi kívánataik s vélt igényeik tekintetében megnyugtattassanak.*

Ezen kérdésre kívánok tehát megfelelni.

Hogy miért állítom fel e kérdést így és nem másként, az alábbi fejtegetéséből fog bővebben kitünni.

A honfoglalás óta, mely az azon időbeli hasonló népmozgalmaknak, a népvándorlásoknak Európában mintegy zárkövét képezé, a hazában akkor talált, őseink által akkor ki nem szorított, de meghagyott, részint azóta ide hazánkba bevándorolt, s nagyrészt ide behívott, szívesen látott, sőt előnyökkel elhalmozott nemzetek, nemzettöredékek s gyarmatok több mint kilenczedfél századon át velünk a magyar nemzettel békésen s nyugalmasan megfértek, sőt jó és balszerencse közt szerencsénkben és szerencsétlenségeinkben, küzdelmeinkben s olykori dicsőségünkben velünk testvériesen osztozva, soha a jelen két-három évtizedig semmiféle nemzetiségi igényekkel elő nem állottak, és azon alkotmányt, mely az idők viharai daczára, s bár néha rövidebb, néha kissé hosszabb ideig szünetelt, de soha meg nem semmisült, s melyet amár a legutóbbi időkig ugyszólván csak a legnagyobb részben magyar nemzetiségű nemesség volt részese, — soha nemzetiségük elnyomásának ürügye alatt meg nem támadtak, sőt minden legnehezebb időkben is velünk magyarokkal együtt fentartani segítettek.

Ezen nem magyar ajku nemzetiségek általunk nem absorbeáltattak, be nem olvasztattak, holott ugyanezen századok alatt Europa más államaiban ez volt sorsuk, de nem is igényeltek nemzetiségüknek s nyelvüknek sehol és semmi tekintetben állami vagy hivatalos önállást, hanem igen helyesen és józanul megnyugodtak abban, hogy az országnak egy, és nem több legyen állami s hivatalos nyelve, még pedig egy ideig a magyar, csak azután a deák, azután ismét a magyar.

Nem vágyok a történelemben annyira jártas, hogy az állami nyelvnek időnkinti változtatását s leginkább ennek időnkinti okait a valósághoz híven adhassam itt elő, sőt történészetünkben alig találhatnók

is ezt fel szabatosan körvonalazva; azonban annyit bátran merek állíthatni, miszerint a deák nyelv nem azért volt egy ideig Magyarország állami és hivatalos nyelve, hogy a többféle e hazát lakó nemzetiségek közt közvetítőül szolgáljon, hanem egyszerűen és csupán azon oknál fogva, mert ugyanekkor a deák nyelv tudományos nyelve volt az egész művelt világnak (egy bizonyos fokig ma is az még), s akkor, midőn Magyarország egyik elsőrendű hatalom volt, s a műveltségnek azon fokán állott, a melyen a többi országok akkor állottak, nem hogy hátramaradott volna mögöttük, hanem időnkint még vezérszerepet is játszott, igen természetes, hogy a deák nyelven az akkori európai diplomatikus és tudományos nyelven szerkesztette törvényeit, de magyarul tanácskozott, azután midőn a művelődés jobban szétterjedt, deákul tanácskozott is, azután pedig fokonként kezdvén hanyatlani s megszűnvén elsőrendű, sőt önálló hatalom lenni, a többi nemzetek előbb jutottak ahhoz, hogy saját nyelvüket kiműveljék, s állami nyelvvé emeljék, mint az alkotmányos küzdelmekkel és a török harczokkal elfoglalt és sujtott Magyarország, mely csak a jelen század első felében látott hozzá, de ekkor bámulatos gyorsasággal és teljes sikerrel, a magyar nyelv kiműveléséhez.

A mint tehát a több nemzetekből alakult francia, angol, spanyol vagy bármely más országokban az idegen ajku lakosságnak nem jutott eszébe s nem volt oka ellenezni a nemzeti nyelvnek állami hivatalos nyelvvé lett emeltetését, ugy nincs semmi okuk a hazában lakó nem magyar ajku nemzettöredékeknek sem ellenezni azt, hogy a magyar nemzeti nyelv foglalja el ezen őt megillető állást, mert hiszen nincs is a föld kerekiségén, s nem is volt, ugy hiszem, egy állam sem, melyben az állami s hivatalos nyelv több

lett volna egynél. (A mennyiben Helvétia e részben kivételt látszik képezni, erre később fogok reá térni.)

De ha mint közvetítőre is lett volna szükség, a deák nyelvre, még akkor is kérhetjük, mi áll annak utjában, hogy a magyar nyelv legyen ezen közvetítő? valljon nem elég alkalmas-e erre? valljon szégyenítő vagy lealázó-e a többi nemzettörödékekre nézve, hogy az ország s nemzet nyelve legyen a hivatalos nyelv? valljon, ha a diák nyelv nem semmisítette meg sem a magyar, sem a többi nemzetiségeket, a magyar meg fogja-e őket semmisíteni? Nem. — Mert egyrészt semmi rokonságban nem áll a mi ázsiai nyelvünk a szláv, a román vagy német nyelvvel, a mint még ennyi századon át sehol sem olvadt össze a magyarból és ezen nyelvekből még csak egy tájszólás sem, holott ugyanakkor Angolhonban, Spanyolhonban egész nyelvek alakultak több népfajok nyelveiből; és mert másrészt igen ritka esetekben magyarosodott el egy-egy a magyarság közt elszigetelten álló gyarmat, holott a szlávok által lakott határszélekhez közel fekvő nagyobb terjedelmű vidékek magyar lakossága lett tóttá, mit a megmaradt magyar tulajdon s helynevek bizonyítanak.

Egy szóval kimondva, honnan van az, hogy nyolcz századon át a magyar hazában lakó nem magyar ajku nemzettörödékek soha semmi czím és türgy alatt nyelvük és nemzetiségük elnyomása miatt nem panaszkodtak, s fel nem szállaltak, és igényeket nem formáltak? — Onnan, mert nem volt reá semmi okuk, mert semmi módon el nem nyomattak, nem mellőztettek, beolvasztásukra, nyelvük, nemzetiségük megsemmisítésére vagy lealázására semmi állami, kormányzati, törvényhozási vagy társadalmi kísérlet nem tétetett. S azért, mert oly türelmesek és szabadelvűek voltunk, hogy ezt nem tettük, azért érdemeljük-e meg, hogy ők

most azon állam megsemmisítésére törekedjenek, melynek ők is tagjai? — miért akarják elkövetni ezen világtörténelmi hálátlanságot? miért állanak elő most az államéletet veszélyeztető ezen igényekkel s követelésekkel, midőn semmivel sincs több okuk reá most, mint a lefolyt nyolcz század alatt? Sőt most van épen erre kevesebb okuk, vagyis helyesebben ürügyük, mint ezelőtt lehetett volna, mert most már az ország egész népe, egész lakossága be levén véve az alkotmány sáncaiba, egyformán s mind együtt tagjai és részesei a politikai közéletnek, azon közéletnek, mely mindannyioknak egyaránt több politikai jogot és egyéni szabadságot nyújt és biztosít, mint a világ bármely államában, a mennyiben önkormányzattal bíró megyéket sehol sem találhattak volna fel eddig, s talán ezentúl sem fognak találhatni, csak egyedül nálunk Magyarországbán, ha tehát eddig sem mondhatták magokat elnyomott nemzetiségeknek, most még kevesebb okuk s alapjuk van ezt mondani. S miért mondják ezt mégis?

Azért, mert erre fel lettek buzdítva s bátorítva. Hogy ki által? valljon a császári udvar környezetének azon része s pártja által-e, mely Magyarország beolvasztásának hagyományos politikájában ez idő szerint ezen fegyvert használni látta célravezetőnek? vagy az orosz császári udvar politikája, s ennek szerte szét működő titkos eszközei által? ez minden esetre érdekes kérdés, s a történelem talán soha sem fogja szabatosan megfejteti. Én azt hiszem, hogy mindkettő által. Bizonyításokba nem ereszkedem, mert ez az első feltevésre nézve felesleges lenne, a másodikra nézve pedig nyilvánvaló s kétségtelen bizonyítékokra a multban nehéz akadni, bár a jelenben már ezeknek sem vagyunk hiányában. Elég az hozzá, ezen agitációk megtermették gyümölcseiket, s azokon kívül, kik

a nemzetiségi mozgalmak által önző célokat hajhásztak, s el is értek, ma már számosan vannak, kik ezen tendenciákat jogosultaknak tartván, vagy azért pártolják, szítják és támogatják, hogy nyelvüket és nemzetiségüket magasabb színvonalra emeljék, s ezeknek lelkesülésüket rossz néven nem vehetjük, mert ha ezek nyelvük és nemzetiségük emelése céljából azoknak az államban előjogokat, vagy azoknak az állam nyelvvel egyenjogusítását kívánják, olyat kívánnak, mi a kitűzött cél végett nem szükséges, az államra nézve pedig alkalmatlan s veszélyes, ezekre tehát csak azt mondhatjuk, hogy nem tudják, mit cselekesznek; — vagy azért, hogy a magyar államtóli elszakadásukat előkészítsék. Ezen utóbbiak Dacorománia, délszláv birodalom, vagy az orosz dynastia alatt nagy europai szláv birodalom létesítésén kívánnak közremunkálni, ezeknek tehát törekvésük veszélyes és bűnös, s ha van bűn, melyet törvényeink hazaárulásnak neveznek, ugy ez bizonyosan az.

De elnézve ettől, lássuk, helyesen cselekesznek-e?

Az előbbiek nem cselekesznek helyesen azért, mert bármely a hazában élő nemzettörödék nyelvének s nemzetiségének emelésére nézve nem szükséges, hogy az hivatalos nyelvvé emeltessék, mert e nélkül bármely nyelvet s annak irodalmát művelni lehet, mint lehetett a magyar nyelvet művelni, s a mostanihoz igen közel fokra emelni akkor, midőn az országos nyelv még a deák volt. De a hazában nem magyar nyelvek művelésének s az illető nemzeti érzület emelésének kedvéért mind ezen nyelveket egyformán országos és hivatalos nyelvekké emelni, a közigazgatásban, törvénykezésbe s köztanácskozásokba behozni annyit tesz, mint vagy egy általános nyelvzavart idézni elő, vagy ennek csak részben lehető elhárítása végett oly költségesse tenni a közigazgatást és tör-

vénykezést s magát a kormányzatot is, hogy ezt nem ezen, az absolut kormány súlyos terheit örökölt, de egy adósságmentes állam sem bírná elviselni. A dolog ezen oldalának tüzetes fejtegetésére azonban alább szándékozom visszatérni.

Az utóbbiak, mint már fennebb mondám, elnézve attól, hogy egy törvényesen s történelmileg fennálló alkotmányos állam ellen törnek, nem cseleksznek helyesen még azért sem, mert vagy Magyarhonnál még kisebb államok létesítésén dolgoznak (Szerbia, Románia sat.), melyek a török birodalom lehető, de még nem bizonyos széthullása után netalán egymás mellett támadnának, a mennyiben nyelvi különbözőségük miatt ezek egygyé olvadni nem fognának, Európában pedig a kisebb államoknak jövőjük nem más, minthogy a nagyobbak által nyeletnek el. Hiszen Magyarország maga is azért kénytelen Ausztriához csatlakozni, mert magában kicsiny arra, hogy önállóan megállhasson, s nem kíván labdaként szolgálni dynastikus vetélkedéseknek, hát még ennél is kisebb államocskákra ugyan mi sors vár? Vagy pedig azon fáradoznak-e, akár öntudatosan, akár öntudatlanul, hogy egy nagy egységes szláv birodalomba olvadjanak be az orosz dynastia alatt? Nem irigyeljük tőlük a szerencsét és boldogságot, melyeként rájuk vár, sőt mint jó testvéreik őket a lengyelek sorsától megóvni törekszünk. S mi által óvhatjuk meg magunkat is, őket is leghatályosabban? az által, ha a magyar államot mennél inkább megerősítjük, ha közösen s együtt közremunkálunk abban, hogy Magyarország ne csak a magyarnak, hanem a természetes és jól védhető határaiban benn lakó minden népfajoknak közös, szabad és virágzó hazája legyen, olyan, mely zászlóvivője legyen a szabadságnak s

polgárisulásnak, s gátja legyen az absolutismusbai visszaesésnek.

Avvagy azt hiszik talán az illetők, hogy a nagy orosz birodalombai belépésük által azt, s annak dynastiáját az alkotmányos szabadság útjára térítendik? szegény ábrándozók! Nem látják, mennyire csekélyek ők arra, hogy egy oly nagy colossusra hathassanak? Nem gondolják meg; hogy Oroszország nagyobbítása nem lenne egyéb, mint kezdete annak, hogy minden europai államba az absolutismus ismét visszahozassék. Mert egy megnagyobbodott, egy a jeges tengertől a földközi tengerig terjedő Oroszországnak csak egyik kezét kellene kinyujtania, hogy eltíporja azon államokat s fejedelmeiket, a kik ebben neki ellenkeznének, s azon feltétel alatt és csakis azt és azokat tűrné meg, melyekben vele egyformán az absolutismus virágoznék teljes fényében s pompájában. A muszka uralom alá vágyódás tehát egyuttal bűn a velünk született emberi jogok, a szabadság, a felvilágosodottság s polgárisulás, az alkotmányosság ellen. Még az esetben is, ha azt hiszik ezen tévelygők, hogy ők fogják ezen orosz colossust alkotmányossá tenni, egy bizonyos dolgot egy bizonytalanért cserélnének fel, egy valóságot egy reményért dobnának oda, úgy tennének, mint ama mesébeli állat, mely a viz tükrében látott nagyobb darab után kapva, a szájában levőt kieresztette.

Minek nevezhetjük tehát ezen nemzetiségi mozgalmat, ezen nemzetiségi igényeket? Én azokat politikai divatnak tartom, mely egy ideig fennáll, s egy idő múlva le fog ismét tűnni a politikai láthatárról.

Valamint egykor a szent sírhoz vándoroltak a keresztény lovagok, hogy azt visszafoglalják, valamint a vallás miatt véres harcokat vívtak egymással Europa nemzetei, s ez mind elmúlt, úgy el fog mulni azon divat is, hogy politikai jogokat követeljünk több

nyelveknek az állam rovására, s elnyomottaknak érezzük magunkat azért, mert történetesen akár egyesek, akár többen oly államban élünk, mely nem a mi nyelvünkön kormányoztatik, vagy kormányozza önmagát.

De hiszen ez a divat sem általános, mert hát miért nem érzi magát szerencsétlennek a szepességi német lakosság, vagy akár más nem magyar nemzetbeli nép fia azért, hogy a kormányzat s önkormányzat magyar? mert hiszen azt biztosan constatalhatni, miszerint a köznép millióinak szívében ezen vágyak és igények nem gyökereznek, e részbeni manifestatiók magából a népből még sehol sem keletkeztek. És miért nem érzi magát szerencsétlennek az amerikai egyesült államokbeli szabad polgár, ha nem yankee, de német, francia vagy spanyol? miért nem szállal fel a finnlandi német az orosz, az elsassi német a francia nyelv ellen? Csak éppen a magyar nyelv sértő vagy elnyomó hatású? és Amerikában az angol nem az?

Mivel azonban ezen elterjedt, és egy nemzedék életideje alatt a kedélyekbe beoltott és begyökereztetett politikai divat ellen a meggyőzés (capacitáció) nem használ, mert ezen igények és követelések az illetők által jogosultaknak tartatnak, azért állott elő napjainkban azon kérdés, hogy mit kell hát a törvényhozásnak tennie ezen nemzetiségi igények és követelések kielégítésére, megnyugtatóására vagy rendezésére, s ebből áll az úgynevezett nemzetiségi kérdés.

Hitem és erős meggyőződésem szerint ezen igények *kielégítésére* semmit sem lehet tenni, de nem is szabad, de igen is lehet és kell is azoknak *megnyugtatóására* és a nyelvi viszonyok *rendezésére*.

Ezen igényeket egészben vagy részben kielégíteni annyit tesz: mint *előkészíteni egészben és azonnal*

vagy részben és jövőre a nem magyar ajku honlakosokat az elszakadásra; annyit tesz, mint meggyengíteni az államot önérzetében, pénzerejében, tekintélyében és erkölcsi súlyában, hogy önmagától bomoljék szét.

Megnyugtatni kell tehát a nem magyar nemzeti-ségeket a nyelvi viszonyok rendezésével, a nyelvek használatára körül oly szabatos törvényhozási intézkedésekkel, melyek egyrészt a velünk született és annyi századokon át tanusított szabadelvűségünkhöz méltók, másrészt azonban állami létünket sem anyagi, sem erkölcsi tekintetben nem veszélyeztetik.

Ehhez két út vezet.

A félenkség és bátortalanság politikája, — és a higgadt de bátor elhatározás.

A félenkség politikája az, mely megijedve a politikai láthatáron feltűnt ezen divattól, s azt hívén, hogy az 1848—1849-ik évekbeni események nagy részben vagy éppen egyedül innen veszik eredetüket, (holott ha a Horvátok és Szerbek által meg sem támadtatunk, s ellenük 10 zászlóaljat nem is állítunk, éppen úgy meg lettünk volna támadva 1848-ki alkotmányunk miatt) minden áron és mindent, vagy legalább igen sokat meg akarnak adni azon kívánatokból, melyek nemzetiségi szempontból ellenünk támasztatnak, a kik licitálni kívántak azon volt bécsi kormányférfiakkal, kik ezen kívánatokat teljesíteni látszottak hajlandóknak (holott az egyenjogúság Gleichberechtigung helyesebben Gleichberechtigung köpenye alatt csak a német nyelv uralma alatti központosításon fáradoztak), a kik azáltal vélték a bajt megelőzni, hogy azt mind előre megadják, a mitől féltek, hogy adandó alkalommal netalán kicsikartatnék. Ezek, mint a közmondás tartja, megelőzni akarták mint Megyeri a macskát, a ki félve, hogy a macska kitöri az ablakot, ha arra kiugrik, maga törte azt ki előtte. Ezen fé-

lénk politikusok azok, kik mint igénytelen soraim elején említém, mindig csak arra készítettek elő minket, hogy engedni kell sokat, mennél többet, mert mi szabadelvű nemzet vagyunk, ők pedig nekünk testvéreink sat. Mintha mi magyarok tudnánk lenni nem szabadelvűek, s mintha mi a testvériség ellen vétettünk volna, vagy véthetnénk?! Mi magyarok, a kik, ha az akkori kormány meg nem akadályoz, már jóval 1848 előtt megosztottuk volna alkotmányunkat az összes néppel, behoztuk volna a törvény előtti egyenlőséget, a közteherviselést, a lelkiismereti szabadságot, lerontottunk volna minden jogi és társadalmi válaszfalat és eltöröltük volna talán akkor is, de bizonyára azóta a feudalismus minden foszlányait, s kik mind ezt 1848 előtt előkészítvén s megérlelvén 1848-ban mint egy érett gyümölcsöt egyszerre s habozás nélkül vettük le fájáról, s mindezt kényszer nélkül önszántunkból, valamint épen így kényszer nélkül tettük volna meg az 1848-ik év szabadabb levegője nélkül is, rövid idő alatt, s mintegy egyedül álló példát mutatva a részben, hogy minket erre semmi módon és semmi részről kényszeríteni nem kellett.

Nem szükség tehát minket a liberalismusban és türelmességben leczkézni vagy arra ösztönözni; szabadelvűek vagyunk mi, mihelyt abban nem akadályoztatunk, és türelmesek is; mert hát volt-e, s van-e türelmesebb nemzet vallási tekintetben nálunk magyaroknál? nem veszem ki sem Angol-, sem Franciaországot. S valljon panaszkodhattak-e külön ajku honfitársaink e részben eddig is ellenünk? van-e törvény, mely tiltaná a szabad szót és írást bár mi nyelven a haza bármely lakosának? van-e törvény, mely tiltja a nem magyar nyelvet bármely tudományos, társulati vagy egyesületi téren? s nincs-e ná-

lunk elég egyéni szabadsága bármely népfajbelinek, sőt nincs-e több mint majdnem Europa bármely más államában? van-e valahol másutt annyi önkormányzati joga, mint nálunk, s lehet-e az egyéni és polgári szabadság nagyobb mérvét kívánni, mint van nálunk a megyei s városi életben? Szükséges-e, hogy itt, hol nyelvi tekintetben az egyén korlátolva nincs, csupán az állami és hivatalos működés előtt áll fenn ezen korlát, hogy ezen korlát is felnyittassék, s minden nép, s nemzettöredék nyelvei az állami s hivatalos működés terén is egyenjoguakká tétessenek? szükséges-e, hogy a példabeszéd szerint a kinek ujjunkat s kezünket nyújtjuk, egész karunkat is adjuk oda? Ha mindig csak ezen fogjuk törni fejünket, s mindig alább és alább egész oda fogjuk hangolni kedélyünket, hogy minden e hazában élő nemzettöredék nyelvén, mindenben a mi köz- és hivatalos tér, a magyar nyelvvel egyforma jogot és állást engedjünk, úgy meg nem fogják nekünk köszönni sem fiaink és unokáink (még a szerbek s románok unokái sem), sem pedig szomszédaink.

Nem a jövő nemzedék, mert az nem fog a költséges és bábeli nyelvzavarban uszó közélet és kormányzat közt semmi magasztos és nemzeti cél és eszme felé fellelkedni, mert a magasztos eszmék csak a nemzeté lehetnek, és csak a politikai nemzet, a nemzeti állam nevében s érdekében keletkezhetnek s éreztethetnek, politikai nemzet és állam pedig csak egy lehet. Minden nagyszerű vállalat, intézet, emlék, melyet a nemzet közhaszon, közdicsőség vagy közkegyeletből kíván felállítani, csak egy lehet egy országban, csak egy helyen lehet, annak fő helyén. Nagyszerű és sikeres védelem csak egy szívvel és lélekkel való lelkesedésből, tehát csak az egy hazáérti lelkesedésből eredhet, s mind ennek

átérzésére, kifejezésére, s kifejtésére nem is lenne képes egy jövő nemzedék, ha megszűnnék magyar nemzet lenni, mert valami magyarhoni nemzetiségek egyesülete, valami Cislajthánia nem fog fellelkesülni; csak egy magyar nemzet lelkesülhet fel magasztos hazafias eszméért, és csak egyéges magyar nemzeti érzület lelkesítheti fel a honpolgárokat magasztos czélokért mint eddig, ugy ezután is. A nemzeti közszellem és hazaszeretet, mely minden szépnek, jónak s magasztosnak szülőanya, csak a nemzeti közérzület termékeny földében teremhet meg, a hol pedig nincs egy nemzeti közérzület, ott nincs egy nemzet és egy hazasem, a hol ez nincs, ott nincs hazaszeretet sem. — A hazaszeretet pedig túlságos engedékenységgel megölni, és hazánkat szellemileg eldarabolni annyit tesz, mint az anyagi eldarabolást és az azután szét szakadást készíteni elő.

Mondatott, hogy a nemzetiségi igényekkel szemben tennünk kell valamit, meg kell oldanunk ezen kérdést valósággal és gyakorlatilag, mert több oldalról szomszédunkban hasonló igények által előállott hasonló kérdések várnak megoldást, s azon államok, melyekben ezen kérdések vannak, tőlünk mint kipróbált s veterán alkotmányos nemzettől várják a példát, a mintát, mely szerint azután ők járjanak el. Azonban mint fennebb mondám, megköszönnék nekünk szépen ezen szomszéd államok, ha mi ezen kérdéstől félelmünkben túlságos engedékenységgel által oldanók azt meg, s általa magunkat, de őket is a feloszlás és felbomlás veszélyének tennők ki.

Ha ugyanis megadnának a nem magyar nyelveknek a magyarra egyenjogúságot, valljon ezzel ki lennének-e az illetők elégtelve? s nemde azután az oly megyecsoportokban, melyekben a nem magyar nyelvek hozatnának be hivatalos nyelvek, majd báni,

vajdai, kapitányi külön kormányzatot követelnének, s hol lenne majd ennek határa?! mert ezután természetesen az eldarabolás jönne, ennek pedig utóbb az elszakadás lenne következménye.

Helyesebb tehát s merem mondani, egyedül helyes a higgadt bátorság politikája, mely szabadelvűséggel párosulva, midőn egy részről az egyéni szabadságot minden honlakosnak saját anyanyelve használata körül teljesen biztosítja, más részről azonban a nem magyar nyelveknek a közéletbeni használata körül csupán annyit enged, a mennyi az állam lételevelével összefér, s annak fennállását nem veszélyezteti, és ennél többre nem engedi magát a látszólagos veszély, a vélt kényszerűség által vezetetni, mely elmegy az engedményben azon határig, a meddig az állam veszélyeztetése nélkül mennie lehet és szabad, de a mely ezen határon szilárdul és erősen megáll, és tovább nem megy egy tapodtat sem.

Mennyi az tehát, a mit engednünk lehet és kell? s hol van az a határ, a melynél tovább mennünk nem szabad? ez a kérdések kérdése.

Igyekezni fogok reá megfelelni:

Mint hogy Magyarországon mint minden más országban csak egy lehet a politikai nemzet, és csak egy lehet az ország hivatalos nyelve, a nemzet nyelve, s mint hogy ezen ország mindedig mindig magyar volt, s a magyar nemzet benne nem csak túlnyomó többségben van bármely más nem magyar nemzet-törödékek felett, s az ország értelmisége ezen nemzeti nyelvet majdnem kivétel nélkül érti, s meg lehet kívánni, hogy értse, annál fogva *a hivatalos nyelv, mely a nyilvános közéletben használtatik, nem lehet más mint a magyar.* Ennél fogva tehát az ország határain belül (a kapcsolt részeket és a kiváltságolt szász székeket ide nem értve) minden honlakos saját anyanyelvét élő szó-

val a közélet minden ágaiban, helyeiben s alkalmában, egyesegyedül az országgyűlést véve ki, szabadon és korlátlanul használhassa, s alkalmazhassa és saját erejéből bármi nyelvű iskolákat s képzőintézeteket alakíthasson; — irásban azonban csupán a községi, egyházi, iskolai és egyesületi működés tere lehessen az, hol bármely nyelvnek hivatalos érvényre legyen szabad emeltetnie, de az önkormányzati hatóságokban úgymint megyékben, kerületekben s ezekkel egyenjogú városokban habár mindenkinek anyanyelvén is lehessen szólania, a hivatalos működés nyelve egyedül a magyar lehessen. — Hogy továbbá, habár egyesek magok személyében akár a kormányhoz, akár a törvényhatóságok vagy bíróságokhoz anyanyelvükön is nyújthatnának be kérelmeket, nyilatkozatokat s beadványokat, azokra az elintézés mindig magyarul történjék, csupán egyes tisztviselők tehessenek elintézéseket, hirdetéseket, behívásokat, egyesek, községek, testületek, társulatok irányában azoknak anya- vagy ügykezelési nyelvén is, ha ezt czélszerűnek s megnyugtatónak találják. Végre mivel minden szakbeli okleveles egyének, kiknél már oklevelük nyeresénél fogva egyrészt a műveltség azon foka feltételeztetik, sőt meg is kívántatik, hogy a magyar nyelvet mint az ország nyelvét teljesen és tökéletesen bírják, másrészt, mivel az okleveles szakemberek már ebbeli állásuknál fogva úgymint ügyvédek, kik másokat képviselnek, továbbá az orvosok, mérnökök sat. okleveleik által nyert mintegy közállomást viselnek, s az ehhez való jogosultságot az államtól nyerik, minden ebbeli állásukból kifolyó hivatalos iratot egyedül magyar nyelven adhasanak ki, s általuk más nyelven szerkesztett ilynemű irat hitelesnek s érvényesnek ne ismertethessék; különösen soha semmiféle törvénykezési vagy közigazgatási rendszeres írásbeli ügyvitel vagy per, a mennyiben ezek felsőbb hatóságok- vagy bíróságokhoz vihetők

fel, más mint magyar nyelven ne szerkesztethessék, s ne adathassék be.

Ugy hiszem, miszerint a most előadott szabály által egy részről meg van óva az ország egységes és nemzeti hivatalos nyelve, más részről pedig meg van felelve azon nézpontnak, miszerint minden nem önkormányzati, bár hivatalos, de magán természetű testület, egyesület vagy társulat, minden nem hivatalos, de magán egyén saját anyanyelvének használatától elzárva nincs, és e részben a határvonal szabatosan ott van elvonva, hol a magán, vagy testületi viszony megszűnik, és a hivatalos viszony s közélet kezdődik, sőt a magán személy szóbeli, sőt írásbeli nyilatkozásának is saját anyanyelvére nézve az út nyitva áll.

Hogy ezen határvonalat itt kell megvonni, s e részben többet és tovább engedni nem lehet, azt mindenki természetesnek és jogosnak találandja, a ki annak lehető következményeire gondol, ha a megyékben vagy más önkormányzati testületekben vagy bármi törvénykezési s közigazgatási tárgyalásokban, sőt hivatalos bizonylatok kiadásában is a magyar nyelven kívül másnak használata megengedettnék. Ugyanis, ha jegyzőkönyvek, ítéletek, határozatok, bizonyítványok, perek vagy bármi más hivatalos tárgyalások szerte az országban több nyelveken szerkesztetnének, valamint minden egyes ministeriumnak, úgy a felsőbb birói hatóságoknak ugyanannyi alosztályokat kellene, még pedig minden egyes elkülönölt szakban szerveznie és felállítania, a hány külön nyelven érkeznének hozzájuk az ilyen tárgyalási s folyamodási iratok, a mi egyrészt elviselhetlen költséggel járna, mint már fennebb megjegyzém, nem csak ezen adóssággal terhelt, de bármely más tehermentes országra nézve is, pedig ennek szükségkép

meg kellene történnie, mert egy a köz- vagy magán-érdekeket tárgyazó ügynek azáltal, a ki azt elintézi, akár egy miniszter, akár egy birói testület legyen az, teljesen és tökéletesen át kell értetnie, minden lehető s gondolható felületességnek teljes kizárásával, mivel pedig oly egyének nem találhatók, kik a magyar, német, tót, orosz, oláh és rácz nyelvekben ily teljesen és tökéletesen jártasak legyenek, azért minden nyelvre nézve minden egyes hivatalszakban egy külön osztálynak kellene felállítatnia. Hogy pedig nem csak ily egyének, de még olyanok sem találhatók, kik a tót, ruthén, román vagy szerb nyelvek közül csak kettőt is bírnak, vagy csak felette ritkán, az igen természetes, mert ezek közül egyiknek sem lévén még az europai műveltség színvonalán álló irodalma, vagy ha egyike másika ezt meg is közelítené, egyiknek irodalma se bővelkedvén irodalmi termékekkel, nincs is reá alkalom, mód és lehetőség, hogy valaki ezen négy nyelv közül többet teljesen és tökéletesen sajátjává tehesse. Francia, angol, olasz nyelvet könnyen és örömezt tanulunk, és sokan tudjuk is ezeket, de csak azért, mert ezeknek megtanulása és tudása által sok szellemi élelethez juthatunk, a mennyiben ezen nyelvek gazdag irodalmaiban annyi élvezni valót találunk, hogy egyrészt nem sajnáljuk a reájok fordított fáradságot, másrészt az ezen nyelvekbeni olvasás által, még a társalgás hiányában is, azoknak elfeledése ellen megóvjuk magunkat, de valljon mondhatni-e ezt például a tót nyelvről?

Már pedig, hogy ha a megyék jegyzőkönyvei, ha perek vagy más ügýtárgyalások ezen nyelveken is vitetnének, a felsőbb biróságoknak mind ezen nyelveken is kellene tudniok hivataloskodni, s ha az erre megkivántató és a Bach-Schmerlingbeamter-regimenteket jóval felülmuló burokratikus seregek kitartá-

sát el is győzné az ország, utóvégre is nem találtatnának miniszterek, a kik mind ezen nyelveket értenék, vagy nem lehetnének ezen más nyelvekbeni elintézéséért felelősök, s nem találtatnának a felsőbb bíróságokhoz elnökök, kik az ily nyelveken irt perek felülvizsgálatánál elnökösködhetnének.

De magokban a megyékben is, mily nehézségekkel járna az, hogy a hol két vagy épen három nyelvű lakosság van, s a jegyzőkönyvek mind két vagy mindhárom nyelven vitele határozatnék el, ott kétszeres vagy háromszoros jegyzői személyzetre lenne szükség, pedig ezeknek terhe mindig azon tulajdon megyére, s annak házi adójára esnék.

Azt ne mondja valaki, hogy mind ezen nehézségeken hivatalos fordítókkal s fordításokkal lehet segíteni. Hitem szerint nem lehet, még pedig egyrészt azért, mert a fordító szellem nélkül gyárilag dolgozó egyén, a ki, ha lenne is a fordítandó tárgyhoz megkívántató tudománya s ösmerete, már magában ezen gyári munkában annak csupa megunása miatt is nem dolgoznék szabatosan, hát még olyan a kinek a fordító tárgyhoz mért szaktudománya nem lenne; másrészt pedig azért, mert sokkal több idő kell, például a bíróságoknál vagy a miniszteriumoknál a hivatalos ügyiratok vagy perek lefordítására, mint azoknak elolvasására, előadására s elintézésére.

Azért indokoltam legelőbb ezen gyakorlati nézponttal fennebbi előadásomat, mert én azon elvet hiszem és vallom, miszerint minden államnak a maga ügyeit s viszonyait, saját magából kiindulva, saját szükségei s körülményei, s azoknak független s eredeti felfogása szerint kell elintéznie. Más államoknak s azokban felmerülő politikai divatoknak utánzása s majmolása kiskoruságot, s legalább is az önmagába helyezett bizalom hiányát, mutatja, mert valamint a

végzetlen mindenségben nincs egy kicsi bolygó sem, mely egy másikhoz tökéletesen hasonlítana, de nincs egy nap- vagy csillagrendszer sem, mely a másik szomszéd rendszerrel egyforma lenne, mert a nagyszerű s magasztos teremtés nem utánozza soha önmagát, akként nekünk is, bár gyarló embereknek, kikben azonban a teremtés és alkotás isteni szikrája megvan, nem szabad vagy legalább nem válik díszünkre önmagunkat utánoznunk, mert nem lennénk méltók ezen isteni szikrának, a lángésznek a feltaláló szellemnek beírására, ha csak egymást s önmagunkat majmolni tudók. Ezért legalaposabbaknak, s leginkább döntőknek találok azon érveket, melyek magunkból saját körülményeink s viszonyainkból, azoknak egybevetéséből vonatnak le.

Nehogy azonban azon ellenvetéssel találkozzam, hogy más államok példáját s az emberi nem eddigi mozgalmainak eredményét ignorálok, szándékozom egy abstract és egy concret példát állítani elő.

Lássunk egy abstract példát.

Felfedeztetik egy nagy sziget, szép és termékeny, s az europai túlnépesedett államokból oda tódulnak a kivándorlók. Oda vándorol angol, német, francia, olasz, magyar, tót, orosz és több mindenféle nemzetbeli. Egy idő múlva kell benne hatóságoknak felállítatniok. Ha megközelítőleg egyforma számmal lesznek benne ezen nemzettöredékek, úgy tanácskozni és határozni fognak a felett, melyik legyen a hivatalos nyelv? s ha önmagok dolgait a magok nyelvén végzik is el, bátran merem állítani, hogy csak egyetlen nyelvet tennének hivatalossá, sőt ugyanezt fogadnák el kereskedelmi s üzleti nyelvül is, vagy ha ezt nem tennék, úgy előbb utóbb, de rövid idő alatt miedenesetre rá térnének. Ha azonban az odavándorolt lakosság közt egy túlnyomó vagy

nevezetes többségben lenne, s műveltségben a többinél hátrább nem állana, úgy nem történnék s nem történhetnék más, minthogy ezen nemzetközösség nyelve válnék ezen terület hivatalos és ügykezelési nyelvéné, kivált akkor, ha ezen nemzetnek ha csak kis mérvben is, szellemi fensőbbisége lenne a többiek felett; hát még ha ezen nemzetbeliek fedezték volna fel, s foglalták volna el ezen szigetet, s nevet adtak volna neki! Ugy hiszem, hogy nem kell ezen abstract esetből hazánkra következtetést vonnom, mert az magában világos.

Lássunk azonban concret eseteket:

Europában a népvándorlások után lassankint alakult államokban ugyanez történt, sőt igen sokban ennél több, néhányban a többféle nemzetiségből és azoknak többféle nyelvéből egy más nyelv s nemzetiség alakult, másokban egy vagy több külön nyelv és nemzetiség a fő nemzetbe minden tekintetben olvadt, ismét másokban be nem olvadt ugyan, s mai napig is saját nyelvével bir egy vagy két ily külön nemzetközösség, de az anyaország nemzetiségét vallja, — mindannyiban azonban a hivatalos nyelv csak egy, a nemzet és állam nyelve. De ha ebből valaki azt vetné ellen, hogy mind ez az absolutismus kényszerítésének műve, akkor oda mutatok Amerikára.

Az amerikai egyesült államok, továbbá Mexiko, Brasilia, Canada s más ily államok ott egészen akként alakultak, mint a fennebbi abstract példában előadtam, és mivel Brasiliában császárság, Mexikóban sokszor rendetlenség, Canadában pedig europai kormányzat van, azért nézzük az egyéni és állami szabadság hazáját az egyesült államokat, melyekhez, mióta a rabszolgaságot eltörölték, az illiberalismus legkisebb vádja sem fér. Nemde az amerikai egyesült államokban egy útlevel, egy születési, házassági vagy köz-

ségi bizonyítvány sem kél más mint angol nyelven, a legkisebb folyamodástól fogva a legfontosabb állam-okmányig, nemde ott az egyes államok tanácskozási, hivataloskodási és ügykezelési nyelve csak az angol, pedig ezen egyes államok olyannyira autonom testületek, hogy nem mint a mi megyéink csupán határozat hozatali, de törvényhozási joggal s hatósággal bírnak, s vannak köztük olyanok, melyekben nem az angol vagy yankee nyelv és nemzetiség a túlnyomó, hanem a német vagy franczia, mint például Illinois, Louisiana, Florida. Ugyan kérdem, miért nem panaszkodnak ezen amerikai francziák vagy németek nemzetiségük elnyomása ellen? igaz, hogy ott kevesebbet kormányoznak és igazgatnak, mint a mi vén Európánkban, de hát még ezen kevésben sem tűrik a többnyelvűséget azon egyszerű gyakorlati oknál fogva, mert alkalmatlanabb, zavarosabb és költségesebb lenne.

Azt mondják azonban némelyek, hogy a kis, de szabad és boldog Helvétiaiban három hivatalos nyelv van, a német, franczia és olasz. Igaz. De Helvétia egyrészt nem annyira állam, mint cantonok szövetsége, melyek csak igen laza összefüggésben vannak egymással, s Europa hatalmasai által mint köztársaság csak idylli igénytelensége és nyomatéktalansága miatt türetik, Európában semmi ügyben döntő súlylyal nem bír, és ha eszébe jutna valahol valamely harczba beavatkozni, úgy eltiportatnék a győzelmes szomszédok által, mint egy eltévedt báránka valamely mozdony kerekei által, s ha mégis védeni akarná magát s nagy erőfeszítést tenne, s e miatt nagyobb mérvű központi kormányzatra vagy diktatúrára lenne szüksége, nem hiszem, hogy az a kormányzó vagy diktator három nyelvre fordíthatná rendelkezéseit.

Hátra van még, hogy az országgyűlés által küldött nemzetiségügyi választmány alválasztmánya által kidolgozott, s a hazai lapokból ismeretes javaslattal szemben elmondjam igénytelen nézeteimet.

Hogy azzal nem lehetek, és igen sokan nem vagyunk egy értelemben, az igen természetes és a fenebbiek után annak tüzetes czáfolatába bocsátkoznom felesleges. Némely megjegyzéseket azonban el nem hallgathatok. Ugyanis :

Azon alválasztmánynak sem lehetett más czél szeme előtt, mint az úgynevezett nemzetiségek megnyugtatósa, s a nemzetiségi igények támasztása folytán eredett s eredhető békétlenségek megszüntetése; ámde azáltal, mit a hivatalos nyelvnek egyes megyékben szavazás általi megállapítására nézve javasol, ezen békétlenségeket meg nem szüntetné, de fokozná s megörökítené. Mert hiszen időről időre előállanak a megyékben ugyanazon nyelvi vetélkedések, azoknak hossza vége nem lenne, és a köztügy vallaná kárát. Kérdem ugyanis, mi történnék oly megyében, melyben az értelmiség túlnyomó többsége akár születésére, akár érzületére nézve magyar, a lakosság többsége pedig nem magyar? Nemde, mivel a megyei képviselőlet remélhetőleg nem fog szűkebb körre szabatni mint a mostani bizottmányok, hanem inkább azon elem, mely az 1848-ik évig az alkotmány sánczain kívül állott, benne az igazság és méltányosság szerinti arányban lesz képviselve, megtörténhetik, hogy a nem magyar nyelv fog hivatalos nyelvvül elfogadtatni. Mit teend a túlnyomólag magyar értelmiség? magyarul fog szólani, sőt midőn a gyűlések harmadik negyedik napjain kevesebben lesznek jelen, majd minden ember magyarul fog szólani, s az a miről magyarul folyt a tanácskozás, nem magyarul fog jegyzőkönyvbe iktattatni, s más napon

nem magyarul fog hitelesíttetni. Azután bekövetkezik a kitzótt vagyis megengedett idő, s a magyar párt a szegényebb képviselői tagokat szóval, s ha ez nem használ, egyébbel megnyerve, s hét harmad többséget teremtve, a magyar nyelvet hozza be egyedüli hivatalos nyelvnek; ekkor a nem magyarok lesznek elégedetlenek, sőt méltán fogják fájlalni, hogy (neml választási de) közhatározati téren vesztegetés által győzettek le, elkeserednek s nem fognak a gyűlés tanácskozásokban részt venni, de előre fognak készülni a jövő időszakra, s a vesztegetés ellen a fanatisálást, a kapatitáció ellen a gyűlölet keltését veendik elő, s ha kívánatukat keresztül viszik, ismét a magyarok lesznek elégedetlenek, az értelmetlenebb tömeg pedig, a romlatlan s jó érzelmű nép, a helyett hogy az alkotmányos közéletbeni részvét által épülne, s az értelmes és gazdagabb osztály iránti bizalomban gyarapodnék, meg lesz még jobban mételyezve s demoralisálva, a külön nyelveket vitató pártok pedig egymás ellen maradandóan elkeserítve. Kérdem tehát, valljon ez-e a nemzetiségek megnyugtatása? Nem. Ez valósággal a nemzetiségi villongások megörökítése!

Mintha hallanám az ellenvetést, hogy hát nem nagy baj az, ha a megyegyűlés jegyzőkönyvei nem magyarul vezetnek, mert minden esetre egy magyar fordításban is kellene vezetniök; ámde gondoljuk meg csak, lesz-e türelme a megyegyűlésekre egybegyűlt közönségnek a jegyzőkönyvnek két vagy három nyelven felolvasását végig hallgatni? Az első ilyenmő gyűlésben már azt fogják mondani, hogy megbizunk a mi tisztelt jegyzői karunkban, s felolvasottnak tekintjük a magyar jegyzőkönyvet, mert a sok teendő miatt az idő becses; s így az azontúl fordítandó magyar jegyzőkönyvek gyári munkák lesznek, azokba hibák fognak becsuszni a magán- és

közügyek rovására. Avagy a negyedik, ötödik gyűlési napokon ismét, mivel jobbára magyar és számra kevés tag lesz jelen, már csak a magyar jegyzőkönyvek fognak felolvasatni? ekkor a nem magyar képviseleti tagok fognak a következő gyűlésen kikelni ezen visszaélés ellen. Ez lesz tehát azon megoldott, rendezett s kielégített állapot, melyet elérni óhajtunk?

Azután hány tisztán magyar megyének s városnak, sőt a nem tisztán magyarnak is legalább három hiteles fordítót kellene tartania a nem magyar hivatalos levelezések megértése miatt? a magyar megyéknek négyet vagy ötöt, vegyes nyelvű megyéknek pedig hármat vagy négyet. Lehet-e kívánni például Bártfa vagy Kis-Szeben, Bazin, Modor városoktól, hogy ezeknek tartásával terheljék házi-pénztárukat?

Végre ki tudna helyesen kiigazodni azon mindenféle szabályból, mely a perlekedés és másnemű tárgyalások körül a követendő nyelvre nézve fel van állítva, s ha igen, hol lehetne találni — pedig az ország sok helyén szükség lenne rájuk, annyi nyelvész ügyvédet, bírót, jegyzőt, a hány szükséges lenne, ennyi nyelven vezetendő törvénykezésre? kivált ha meggondoljuk azt is, miszerint ezen nem magyar nyelvek irodalma nem áll a magyar nyelv színvonalán, ha meggondoljuk, hogy például a Zólyom megyei tót nyelven irt szöveget meg nem értik Nyitrában és Sárosban, s ha az orosz nyelv cyril betűire gondolunk, végre pedig, ha meggondoljuk, hogy maga a köznép önmagától nem kívánja sehol sem, hogy ez így történjék, annak ügyis mindent, a mi irva van még bővebben kell értelmezni, az értelmiség pedig mindenütt tudván magyarul, a maga ügyeit ezen nyelven viheti, a népnek pedig akár magyarból, akár más nyelvből mindent úgy is meg kell magyarázni.

S mit szóljunk az egyes autonóm hatóságok s törvényszékek levéltáiról s irattáiról? Miként fogja a későbbi nemzedék majd megérteni az ezen időbeli közokmányokat, miként fognak majd egyesek jogaik védelmére ezekre hivatkozni s ezekből adatokat s bizonylatokat meríteni, ha majd egykor ezen politikai divat megszűnik?

Azt mondják talán némelyek, hogy *mundus se expedit*. Ezt úgy gondolom, leginkább azok mondják, kik oly vidéken laknak, hol ezen tusák nem léteznek, mert hiszen könnyű egy szabocsi vagy hevesi publicistának engedményeket javasolni, mert hiszen ott nem lesz baj és zavar belőle, de nehéz ám Liptóban vagy Torontálban ezen jó tanácsot követni. Ezek ugy beszélnek ez ügyről, mint az olyan, ki még tengert nem látott, a hajózásról. Ők nem *competens* bírái ez ügynek.

Az is figyelmet érdemel még, miszerint ha egyes nyelvű megyékben nem a magyar emeltetnék hivatalos nyelvvé, ezáltal a magyar értelmiség s különösen a magyar nép ki lenne több ily megyében zárva a tanácskozásokból, s a közokmányok használhatóságából, mert a magyarság sok ily vidéken nem beszéli azon nyelvet, s nem érti annak irányát, holott viszont a nem magyar értelmiség legalább mindenütt érti a magyart, sőt beszéli is, tehát az által, ha a hivatalos nyelv egyedül a magyar, semmi hátrányt vagy sérelmet nem szenvedend.

Nem teszek több megjegyzést, s végzem nézeteim előadását azzal: miszerint ezen (Horvátországra vagy az erdélyi szászokra nem vonatkozó) nézeteim előadása által ez ügyet a más oldalról is fel akartam világosítani.

Törekedtem megmutatni azt, hogy a hazában élő nem magyar nemzettörödékek, vagyis az ország szomszédságában lakó nemzetek fajrokonai által ez idő szerint támasztott, s előtérbe tolt igényeket s követeléseket nem kell, *de nem is lehet* kielégíteni, mert mind ezen igények vagy követelések, *mihelyt és a mennyiben a politikai nemzet hivatalos nyelvére vonatkoznak, nem jogosak s nem is méltányosak.*

Törekedtem kimutatni azt, miszerint ezen igények, melyek a romlatlan s általuk illetlen nép millióinak szívében s elméjében nem élnek s nem gyökereznek, csupán a rajongó vagy fanatisáló és fanatisált értelmiség egy részében, soha ki nem elégíthetők, s így csupán e részbeni megnyugtatóra, és ezen viszonyok rendezésére lehet és kell szorítkoznunk.

Igyekeztem helyesen és szabatosan megvonni azon határvonalat, a meddig és nem tovább e részbeni intézkedéseink terjedhetnek, mely határvonalon felül felette költséges államélet és mindamellet bábeli nyelvzavar állana elő, mely elszegényedésünket és szétmállásunkat okozná, — melyen alul azonban még mindig meg van minden nem magyar nemzettörödek számára hagyva a mód és lehetőség, a családi közösségi, egyesületi, tanodai, tudományos és közművelődési téren saját nemzeti nyelvvel s nemzeti érzülete szerint mozoghatni, s fenn van hagyva s tartva a mód és alkalom a politikai államéletben is, egyedül az országgyűlést véve ki, minden politikai jogot is, a mennyiben az államélet fennmaradásával megfér, saját személyére nézve, saját nemzeti nyelve s érzülete szerint gyakorolhatni, már pedig mit kívánhat egyebet egy állam bármely polgára azon államtól, melyben él, mint azt, hogy egyéni szabadságának s alkotmányos jogai gyakorlatának élvezetében részesíttessék s azokban ne gátoltassék.

Ha ezen töredésemnek gyenge erőmmel csak anyyira is feleltem meg, hogy csak egy ábrándozót, egy félrevezettet, egy bátortalant s gondatlan túlen-gedékenyt is meggyőztem és helyesebb nézetre s fel-fogásra téríttem, czéломat megközelítettnek, s ha számosabbakat győzheték meg, czéломat elértnek tekintem.

